

LAKIVALIOKUNNAN MIETINTÖ 6/2014 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi valtion korvauksesta eräille internoiduille siviilihenkilöille

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 3 päivänä kesäkuuta 2014 lähettänyt lakivaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen eduskunnalle laiksi valtion korvauksesta eräille internoiduille siviilihenkilöille (HE 69/2014 vp).

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- lainsäädäntöneuvos Jukka Lindstedt, oikeusministeriö

- lainsäädäntöneuvos Kaija Suvanto, ulkoasiainministeriö
- lakiasiainpäälikkö Pekka Syrjänen, Valtiokonttori
- pääjohtaja Jussi Nuorteva, Arkistolaitos
- professori Niklas Jensen-Eriksen
- Gunvor Brettschneider.

Lisäksi kirjallisen lausunnon ovat antaneet

- sosiaali- ja terveysministeriö
- professori (emeritus) Lauri Hannikainen

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki valtion korvauksesta eräille jatkosodan jälkeen väli- rauhansopimuksen perusteella internoiduille (eli eristetyille) siviilihenkilöille. Lain mukaan korvaus voitaisiin myöntää internoiduille, jotka olivat tapahtuma-aikana alle 18-vuotiaita ja niille, joilla oli tai oli ollut ennen 19 päivää syyskuuta 1944 Suomen kansalaisuus sekä edellisten 18 vuotta täyttäneille lapsille. Jos internointi on kestänyt alle kolme vuorokautta, oikeutta korvaukseen ei kuitenkaan olisi.

Korvaus maksettaisiin kertakorvauksena ja sen määrä olisi 3 000 euroa. Jos internointi on kestänyt alle 30 vuorokautta, korvaus olisi kuitenkin 1 500 euroa. Korvaukset myöntäisi ja maksaisi Valtiokonttori.

Esitys liittyy hallituksen esitykseen vuoden 2014 lisätalousarvioksi ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä syyskuuta 2014.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää esitystä tarpeellisenä ja tarkoituksenmukaisena. Valiokunta puoltaa lakiehdotuksen hyväksymistä muuttamattomana seuraavin huomautuksin.

Esityksen tausta

Suomen ja Neuvostoliiton vuoden 1944 välirauhansopimukseen sisältyy määräys, jonka mukaan Suomen tulee internoida alueellaan olevat Saksan ja Unkarin kansalaiset. Internoinnilla eli eristämällä tarkoitetaan toimenpidettä, jolla henkilöltä joko riistetään liikkumisvapaus kokonaan tai sitä rajoitetaan tuntuvasti. Sopimusmääräyksen tarkoituksena on ollut varmistaa, ettei Suomen alueella päässyt toimimaan turvallisuutta vaarantavia henkilöitä. Taustalla on epäluulo, että tällaiset henkilöt muodostavat valtiolle turvallisuusuhan.

Suomalaiset viranomaiset rajasivat internoitavista aluksi pois muun muassa kaksoiskansalaiset ja heidän alle 15-vuotiaat lapsensa sekä eräät suomalaissyntyiset naiset. Valtioneuvoston ulkoasiainvaliokunnan lokakuussa 1944 tekemällä päätöksellä myös nämä suomalaistautiset aviovaimot ja lapset liitettiin internointiin. Päätöksen tekivät omaehtoisesti suomalaiset viranomaiset, sillä liittoutuneiden valvontakomissio ei ollut edellyttänyt sen tekemistä. Päätöstä tehtäessä välirauhansopimuksen internointimääräystä tulkittiin kirjaimellisesti ottamatta huomioon määräyksen tarkoitusta. Tämän seurauksena internointiin sellaisia siviilihenkilöitä, jotka eivät ole voineet muodostaa turvallisuushkaa.

Pääsääntöisesti internoidut henkilöt suljettiin internointileireihin, joiden ulkopuolella he saattoivat liikkua vain rajoitetusti. Leireillä asuinolot olivat ahtaat ja ruoka oli niukkaa. Internoituilla ei ollut varmuutta kohtalostaan, ja monet ovat olleet siinä käsityksessä, että heidät karkotetaan joko Saksaan tai Neuvostoliittoon. Epä-

varmuus tulevasta on ollut psyykkisesti kuormittavaa.

Maaliskuussa 1946 internoituina oli 470 henkilöä. Vaikka Saksa oli antautunut jo toukokuussa 1945, internointia jatkettiin maaliskuuhun 1946 ja eräiden osalta jopa vuoteen 1947 asti. Lisäksi tämän jälkeen osa karkotettiin Saksaan.

Internoidut henkilöt menettivät kaiken omaisuutensa Neuvostoliitolle, minkä vuoksi myös elämä internoinnin jälkeen on voinut olla vaikeaa. Omaisuuden menettämistä on erillislailla jonkin verran korvattu, mutta kyse ei ole ollut täysimääräisestä korvauksesta.

Se, ettei suomalaistaustaisten naisten ja lasten internoiminen perustunut valvontakomission vaatimukseen, vaan suomalaisten viranomaisten omaehtoiseen päätökseen, on tullut laajempaan tietoon vasta 2000-luvun alkuvuosina. Tämän jälkeen asiaa on selvitetty vuosina 2008–2009 Kansallisarkiston tutkimushankkeessa. Nyt käsiteltävänä oleva hallituksen esitys perustuu suurelta osin kyseisen tutkimushankkeen tuloksiin.

Korvaus vapaudenmenetyksestä

Hallituksen esityksessä ehdotetun lain nojalla voidaan myöntää korvaus edellä tarkoitetuille jatkosodan jälkeen välirauhansopimuksen perusteella internoiduille siviilihenkilöille. Esityksen perusteluissa tuodaan esiin useita perusteita korvauksen myöntämiselle. Saamansa selvityksen perusteella lakivaliokunta katsookin, että korvauksen suorittaminen internoiduille heidän kärsimästään vapaudenmenetyksestä on perusteltua, koska internointi on perustunut suomalaisten viranomaisten omaehtoiseen toimintaan, jota jälkikäteen arvioituna on pidettävä kohtuuttomana. Internointi johti suureen inhimilliseen kärsimykseen ja oli ristiriidassa oikeuskäytäntöjen sekä yleisen oikeustajun kanssa.

Korvaukseen oikeutettujen piiri on pyritty muotoilemaan mahdollisimman laajaksi, mikä on perusteltua, jottei synny riskiä väliinputaajista. Hallituksen esityksestä ilmenee, että korvaukseen oikeutettuja on 60–100.

Kyse on kertakorvauksesta, jonka suuruus on 3 000 euroa, jos internointi on kestänyt 30 vuorokautta tai sitä pitempään. Korvauksen määrää koskeissa perusteluissa (HE s. 9/II) viitataan siihen, että vuonna 2003 Neuvostoliiton partisaani-iskujen kohteeksi joutuneille henkilöille säädettiin 1 500 euron kertakorvaus. Nyt ehdotettua korkeampaa korvausta perustellaan internoinnin kohtuuttomalla kestolla ja rahan arvon alenemisella.

Lakivaliokunta pitää korvauksen määrää symbolisena. Korvausoikeuden myöntämisellä valtiovalta kuitenkin tunnustaa internoitujen joutuneen kohtuuttoman viranomaistoimen kohteeksi ja ottaa teosta vastuun. Tämä tosin tapahtuu sen jälkeen, kun internoinnista on kulunut 70 vuotta. Osa internoiduista on siten jo kuollut ja elossa olevat eläkeiässä.

Lopuksi valiokunta kiinnittää huomiota internoitujen kuntouttamiseen, sillä valiokunnan saaman selvityksen mukaan asian valmistelussa ei ole pohdittu muiden etuuksien, kuten kuntoutusmahdollisuuden, liittämistä kertakorvaukseen. Tämä huomioon ottaen valiokunta pitää tärkeänä, että olemassa olevassa palvelujärjestelmässämme tunnistetaan internoidut siviilihenkilöt ja pyritään käytettävissä olevin nykyisin keinoin tarjoamaan tukea sitä tarvitseville.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella lakivaliokunta ehdottaa,

että lakiehdotus hyväksytään muuttamattomana.

Helsingissä 10 päivänä kesäkuuta 2014

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Anne Holmlund /kok
vpj. Stefan Wallin /r
jäs. James Hirvisaari /ml 1
Mikael Jungner /sd
Arja Juvonen /ps
Suna Kymäläinen /sd
Aino-Kaisa Pekonen /vas

Jaana Pelkonen /kok
Arto Pirttilahti /kesk
Kari Tolvanen /kok
Ari Torniainen /kesk
Kaj Turunen /ps
Oras Tynkkynen /vihr
Peter Östman /kd.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Tuokila.